

Олена О'Лір

“НАБУЛА ГОЛОС ВІЛЬНИЙ, НІЖНИЙ, ДУЖИЙ...”¹

Друга поетична книжка Надійки Гаврилук сприймається як тихий виклик. Виклик псевдопоезії, яка оголосила себе поезією, виклик безформності, яка претендує на те, щоби зватися формою, виклик порожній беззмістовності, яка прибирає вигляду халдейської премудрості. Якщо продовжити метафору Івана Андрусика, котрий назвав одну зі своїх збірок “Отруєння голосом”, то Надійчині вірші — це справжня протитрута.

Певна річ, подіє вона не одразу. Адже голос авторки по-жіночому дуже м'який, їй приступні матерії, які для поетів із більш “чоловічим” тембром можуть виявитися затонкими. “Голос краси, — казав Ф. Ніцше, — звучить тихо, він сягає лише найчутливіших вух”. Тому й нема певності, що ця поезія стане набутком масового читача. Вона — для вузького кола тих, хто в добу суцільної верлібризації (до речі, це термін Вадима Руднева [3, 72]) не розтратив здатності до сприйняття класичної поезії.

Творче обличчя авторки найвиразніше окреслене в оцих рядках із вінка сонетів “Мандри”:

Пройшла хаос холодний і байдужий,
Набула голос вільний, ніжний, дужий,
Живилась манною — небесними словами...

Так, цей тихий голос не можна назвати слабким, і сила його не в дикій енергії, що “греблі рве”, а в самоконтролі, беззастережному підпорядкуванні творчому імпульсу, який іде не зсередини, а ззовні. Іншими словами, поетеса визнає себе не творцем, а лише посередницею між Єдиним Творцем Усього Суцього і нами, Його дітьми. Поет у неї йде між люди —

Щоб відати і віддавать
Цим людям вищу благодать.

(“Поет”)

А це кредо старе як світ: грецьких поетів надихав Аполлон і музи, біблійних пророків — сам Єгова... [2, 86]. Не випадково й перша поезія збірки починається словами: “Прохаю допомоги у небес...”

Нині така позиція не надто популярна — зручніше творити т. зв. “власний світ”, аніж намагатися стати причетними до таїнств того світу, що понад нами. На думку Ігоря Качуровського, чи не останнім пристановищем поетів, які вбачали поза собою містичні джерела творчості, була Латинська Америка [2, 86], — маються на увазі тамтешні модерністи. Сам Качуровський усупереч сучасному “мейн-стріму” тримається розуміння поета як медіума, тож йому як перекладачеві припала до вподоби поезія мексиканця Амадо Нерво — “Медіум”:

Хоч би як звучали гарно Бо не є вони моїми,
Рими — та гордиться марно Бо підказує ті рими
Цим не варто, ні, Хтось мені... [1, 107].

З молодших авторів містичну концепцію творчості обстоює Олександр Яровий. Він пише, що природна схема існування Слова в людському суспільстві — це трирівнева тріада *Бог — пророки — Література*, і констатує, що у ХХ столітті ця схема була похитнута “вибухом антихвиль”, сатанинських руйнівних “пошуків” [4, 70].

Звісно, бунт був спрямований не лише проти надособистісної суті мистецтва;

¹ Гаврилук Н. Долання меж: Поезії. — К.: Фенікс, 2008. — 120 с.

під удар потрапила й уся різноманітність його відточених століттями форм: мовляв, старі форми вичерпали себе й уже не здатні естетично впливати на людину. Тут не місце займатися спростуванням цієї теорії — це вже блискуче зробив той-таки І. Качуровський у передмові до розділу своєї “Строфіки”, присвяченого канонізованим строфам.

Але найкраще спростовують скепсис щодо традицій віршування молоді поети, звертаючись до давніх форм. Сьогодні знаходять своїх шанувальників вінки сонетів пера Маріанни Кіяновської. Хочеться вірити, що коло прихильників — хоча б, із відомих причин, і вузьке — знайдуть також сонети та інші канонізовані строфи Надії Гаврилюк.

У рецензованій книжці маємо цілий розділ таких строф — “Любові таїна”, а в ньому — і тріолет, і рондо, і рондель, і віланель, і ритурнель, і глоса (строфожанр іспанської лірики, тут — на мотив з Олени Теліги), і вінок семивіршів, і канцона, і французька балада, і складна секстина — у чистому вигляді і спрощена. Про сонети мова піде далі. А поруч зі строфами романського походження — східні: газель, рубаї, хоку, танка, пантум — спрощений і ускладнений. Дарма, що ледве чи хто з віршознавців чув про спрощену складну секстину або ж про ускладнення і спрощення в пантумі — малайській строфі, що прищепилась була у французькій і німецькій поезії, а звідти потрапила й до англійців, і до поляків, і до росіян. Дарма — для того, хто розуміє принцип побудови певної строфи в чистому вигляді, не становитиме особливих труднощів збагнути, у чому — у варіюванні кількості рим абощо — полягає оте оказіональне спрощення чи ускладнення. Та й строфотворчість належить до чеснот поета поруч із винахідливістю в галузі фоніки, метрики і стилістики.

Щодо пантума, то честь його запровадження в поезію українську належить, безперечно, Надійці Гаврилюк. Хоча можна назвати кілька перекладних зразків. Найперше з польської — пантум Антоні Лянґе у перекладі В. Черкавського, друкований на сторінках антології Олекси Коваленка “Розвага”. Інший пантум того самого автора — “Самотність” — переклала Міра Гармаш, а переклад пантума Феліціана Фаленського “Стелється листя пожовкле...” належить Світлані Йовенко. Із французької — дворимний пантум Ш. Бодлера “Вечірня гармонія” в перекладі Михайла Ореста, з англійської — пантум Р. Г. Моррісона, перекладений Лідією Далекою [2, 187].

Перш ніж навести Надійчин пантум, трохи теорії. Ця екзотична строфа, яка дещо нагадує віланель і подвійне рондо, основана на композиційній спіралі й будується так: другий і четвертий вірші (тобто віршові рядки) першого катрена повторюються, як перший і третій вірші другого катрена і т. д., а насамкінець, як правило, іде перший вірш першого катрена. Отже:

ЇЇ ОБРАЗ

Крадькома кине погляд з-під вій,
Посміхнеться і зникне в долині.
Ти стоїш мовчазний, сам не свій,
Ти немов зачарований нині.

Без вина від кохання хмелієш,
Її образ стоїть перед зором,
Лиш про неї щомиті ти мрієш,
Лине пісня в повітрі прозорім.

Посміхнеться і зникне в долині.
В серці образ її не змалів,
Ти немов зачарований нині,
Твоя дума лише про Лейлі.

Її образ стоїть перед зором,
Лиш до неї летить твоя дума,
Лине пісня в повітрі прозорім,
Бо найкраща Лейлі для Меджнуна.

В серці образ її не змалів,
Без вина від кохання хмелієш,
Твоя дума лише про Лейлі,
Лиш про неї щомиті ти мрієш.

Лиш до неї летить твоя дума,
Ти щасливий, ти повний надій,
Бо найкраща Лейлі для Меджнуна
Крадькома кине погляд з-під вій.

У спрощеному пантумі в Надійки повторюється третій вірш кожного катрена як перший вірш наступного та ще інакше будується кільце — його утворюють не перший і останній вірші поезії, а останні вірші першого й кінцевого катренів. А в

чому “фішка” ускладненого пантума і спрощеної складної секстини — лишаю дослідити зацікавленому читачеві.

Окрім пантума, навряд чи ще в когось у нашій поезії знайшлися б оригінальні віланелі, ритурнелі, канцони або ж вінки семивіршів... Французька балада (друкована) є, наскільки мені відомо, лише одна — пера вже згаданої Лідії Далекої, української поетеси з Австралії, із присвятою “Ігореві Качуровському (авторові “Строфіки)”. Як бачимо, віршознавчі праці часом можуть надихати незгірш від художніх творів... Тож і мені спершу здалося, що розділ канонізованих строф у рецензованій збірці навіяний тією ж таки “Строфікою”, але в розмові з авторкою з’ясувалося, що книжкою Михайла Гаспарова “Русский стих начала XX века в комментариях” (це своєрідна антологія поезії “срібного віку”, блискуче відкоментована з погляду формальних засобів). До речі, Надійка й сама — фаховий віршознавець, адже, закінчивши філологічний факультет Київського університету, захистила кандидатську дисертацію про українську поліметрію. Утім у власних віршах вона поки що не поспішає комбінувати різні розміри...

З-поміж романських строф їй особливо вдалося рондо “За Вами слідом” та складна секстина “Мрія”, де відчутна неабияка сугестивна сила. У тому й полягає специфіка цієї достеменно складної строфи, щоб за допомогою повторів у строго визначеній послідовності кінцевих слів у шестивіршах навіяти певний настрій і, врешті-решт подолавши монотонію, привести читача до якогось нового звороту думки.

Сонети різного гатунку зібрані в циклі “Сонетів сад (на різний лад)”. Тут зустрінемо сонети англійського зразка, італійського, французького (щоправда, у чому відмінність між двома останніми, авторка уявляє не надто чітко), а ще “сонет навпаки” (що фігурує у “Строфіці” як перевернутий сонет), сонет із кодою (тобто хвостатий — нарощений на один вірш), сонет без голови (без першого катрена), триптих сонетів, що нагадує фрагмент із сонетного вінка, і нарешті, сам вінок, доля якого в українській поезії склалася напрочуд щасливо (у розумінні кількості написаного) — надто складна це форма, фактично одна суцільна 210-віршова строфа з п’ятнадцяти сонетів, “припаяних” один до одного ланцюговим повтором віршів, тож спокуса випробувати на ній свій хист надто велика...

З-поміж сонетів у Надійки безконкурентний “Лист” за авторським визначенням, сонет італійського зразка, а якщо так, то тут, строго кажучи, рими мали би бути всуціль жіночі, чого ми якраз і не бачимо, натомість у терцетах зненацька виринає рима дактилічна, у сонеті аж ніяк не допущенна. Утім цей маленький переступ легко компенсується бездоганно сонетною композицією, яка, врешті-решт, приводить нас до пуанти, де досягає свого апогею почуття, що з рядка в рядок зростало в серці ліричної героїні, благоговіння перед святістю чужого “я”:

Слова дібрати — справа не проста,
Виводжу в’язь непевною рукою.
І як мені писати Вам листа
І бути в нім правдивою собою?

Не хочу красти вельми цінний час.
Рядочок кожний сповнюючи щільністю,
Закреслюю й пишу вже сотий раз.

Пишу, пишу, а мова все не та,
Вона повинна бути не такою!
У кожному слові вдячність пророства,
Любов і шана досяга розвою.

Так кожне слово добираю з пильністю,
Щоб не розбити приятель між нас,
Щоб не образить Вас якоюсь вільністю.

Рими в цьому сонеті — бездоганно точні (чого, на жаль, не можна сказати про більшість сонетних зразків у збірці). Але якщо в канонізованих строфах, зокрема й у сонеті, неточні рими розцінюються як відступ від строгої форми, то в поезіях, вільніших за формою, такі рими становлять елемент індивідуального стилю (вельми поширений на наших теренах), і серед них у Надійки натрапляємо чимало цікавих знахідок: “штиль” — “бурштин”, “про Вас” — “вальс”... А чого варта дактилічна рима “Антонича” — “поночі”?

Вступило сонце нині в рік Антонича
І вгору йде, і де ще той zenіт,
І рим нестертих ще шукаєш поночі,
І слово щире у розкриллі літ.

Ще світ тобі по-дружньому всміхається,
Ще носить радо втомлена земля,
Чому ж тоді на гадку наvertsається
Сумне закучерявлене звіря?
(“Рік Антонича”)

У цій ремінісценції з улюбленого поета стільки шарму...

Отже, усе може бути набагато цікавішим, ніж верлібр, — можна й шукати “рим нестертих”, і випробовувати строфи, винайдені кимось у бозна-якому столітті! Власне, з поетичного змагання все тільки починається...

Наостанок кілька слів про презентацію “Долання меж”, яка відбулася в Інституті філології Київського університету через кілька днів після виходу збірки. Привітати поетесу прийшли її рідні, друзі й колеги, а почала розмову про книжку й авторку професор Наталія Костенко, Надійчин науковий керівник за років її навчання в аспірантурі, авторитетна дослідниця українського вірша, яка й пробудила в молодій поетесі потяг до віршознавства: в її виступі йшлося про керований нею віршознавчий семінар, у роботі якого Надійка брала активну участь ще студенткою, і, звісно ж, про захист дисертації. Серед поезій, що ввійшли до розділу канонізованих строф, Наталії Василівні особливо припала до душі глоса “Воскресіння”. Натомість Олі Блик, студентці відділення літературної творчості, найбільше сподобались віршовані “портрети” українських міст — “У Львові”, “Одеська замальовка”. А Лариса Мірошніченко, науковий співробітник відділу рукописних фондів і текстології Інституту літератури НАН України, де зараз працює Надійка, звернула увагу на нерозривність фаху філолога й поетичного дару в житті авторки та процитувала на доказ сонети “До філології” і “Натхнення”, розташовані у збірці поруч і написані з малим часовим інтервалом.

...Ті, хто знає Надійку Гаврилюк, добре розуміють, що назва “Долання меж” — символічна і стосується не так поезії, як життя. І в цьому — величезна Надійчина перемога, що споріднює її з англійкою Керолайн Клайв, яка підписувала свої вірші літерою V — *Victory*...

ЛІТЕРАТУРА

1. Качуровський І. Круг понадземний: Світова поезія від VI по XX століття: Переклади. — К., 2007. — 527 с.
2. Качуровський І. Строфіка. — К., 1994. — 269 с.
3. Руднев В. Энциклопедический словарь культуры XX века. — М., 2003. — 560 с.
4. Яровий О. Постмодернізм це антибуття // Слово і Час. — 2002. — № 4. — С. 69–70.

Олена Сьомочкіна

“НІХТО ТАК ПОЕТИЧНО ВАМ НЕ СКАЖЕ...”

Писати рубаї після Хайяма — треба мати неабияку сміливість. В Україні свого часу на такий крок зважився Дмитро Павличко, а слідом — чимало поетів, з-поміж яких Б.Залізняк, М.Мірошніченко, О.Орач, Ю.Хабатюк, П.Шкраб'юк, Д.Шупта, Б.Януш та ін.

“Рубаят” Василя Простопчука (Луцьк, 2006. — 140 с.) — на мою думку, один із найталановитіших і найцікавіших. Як і в Хайяма, осердя його — філософія. Проте якщо рубаят видатного перського поета й ученого подає нам його філософське осмислення світобудови, своєрідне й “дуже сміливе для свого часу морально-етичне вчення” [1, 67], то осердиям рубаяту В.Простопчука стала філософія любові. Це засвідчують уже перша й остання сторінки обкладинки, адже своєрідними “вводинами” в новий, незвіданий поетичний світ став ось такий рубаї: “Які слова! Який у них порив! / Який блаженний в голосі надрив! / Люблю тебе... І, може,